

Iz knjige sirot.

Josip Vandot.

XIV.

rasno poletno jutro je bilo, ko je stopal Andrejec v dolino. Po gozdu se je oglaševal tuintam samotni ptič; žuboreli so zagorski vrelci in padali čez lepe slapiče. Rosa se je lesketala po travi in košatih vejah. Polahkoma je stopal Andrejec po ozki poti in prepeval veselo pesem. Že teden dni je na planini, kjer je tako lepo in prijetno. Jagnjeta ga že poznajo in se mu dobrikajo, kadarkoli pride k njim. Lepo gredo za njim in ga ubogajo na vsak klic. Vesel je stric Grega, in tudi pastirja Miha in Joža sta vesela, da je prišel Andrejec k njim. Oj, lepo, oj, brezskrbno in zlato življenje na planini! Nikoli več ne stopi Andrejec s tebe, pa če bi mu tudi ponujali pehar rumenih cekinov!

Utihnil je Andrejec, ko je zagledal domačo vas pred seboj. Še enkrat je pregledal šopek planinskih rož, ki ga je držal v roki. Potem pa je stopil pogumno preko pašnika do lepe hišice gospe Amalije. Pod okno je stopil in se odkašljaj. Potem pa je potrkal s prstom tiho na steklo.

Prikazala se je v oknu kodrasta glavica male Nežice. Zagledala je Andrejca in sklenila roke.

„Oj, Andrejec, ti si? Slišala sem, da si na planini, pa vsak dan sem te čakala.“

Andrejec se je posmejal veselo in ji stisnil roko.

„Ej, Nežica, pobegnil sem iz tujine, ker mi ni bilo dobro tam. Veš, tisto delo je tako prebrisanost in učeno, da nisem razumel prav ničesar. Pa tisti razvajeni Slavko! Nežica, nakà — nisem mogel več obstati...“

Nehal se je Andrejec smejati. Zaskrbelo ga je, kaj poreče gospa, ko ga zagleda. Morda bo žalostna; očitala mu bo, da ni maral dobrega, in oštela ga bo... Zato se je nagnil Andrejec bliže k oknu in vprašal tiho:

„Kaj pa gospa, Nežica? Kaj pravijo?“

Takrat pa so se odprla v sobi nekje vrata, in Nežica ni odgovorila. Prikazala se je pri oknu gospa Amalija. Andrejec se je potuhnil in skoro dihati se ni upal. Nežica pa je zaklicala z veselim glasom:

„Oj, mamica, Andrejec je prišel! Pod oknom stoji in se skriva, ker se boji Vas.“

Zagledala ga je takrat gospa, in Andrejec je dvignil svoj klobuček. Sirahoma je pričakoval, da ga prične gospa kregati ali pa da ga celo še ne pogleda. A zmotil se je. Gospa se je nasmejala in mu zaklicala:

„Ahà, begun se je vrnil! Takoj pridi v sobo, da te oštejem!“

Ubogal je Andrejec in šel počasi v sobo. Kakor grešnik je stopil pred gospo in gledal v tla. Gospa pa ga je nagovorila:

„Veš, Andrejec, da si velik črmoglavec? Zakaj mi nisi pisal, da nimaš veselja in zmožnosti do zlatarstva? Takoj bi te bila poklicala nazaj.“

„Mislim sem, da Vam ne bo prav,“ je jecjal Andrejec. „Mislim sem, da... da Vam bo hudo, ker... ker nisem hvaležen.“

„Oj, ti trmoglavček!“ ga je prekinila gospa. „Ne bila bi žalostna, saj vem, da si priden. Vse mi je pisal zdaj gospod Nežič in vse vem. Za to pa nisem nič huda. — Tudi o Slavkotu vem vse. Zdrav je zdaj in se jezi nate, ker si ga vrgel ob kamen.“

„Saj ni res,“ je zagotavljal Andrejec. „Dražil me je, pa se je spotaknil sam in padel.“

„Zdaj sama vem, da nisi za tisto delo,“ je nadaljevala prijazno gospa Amalija. „Dobro, da si ga pustil še o pravem času. Kaj bi bilo takrat, ko bi bilo že prepozno! Nesrečen bi bil vse življenje... Dobro, da se je izšlo tako srečno! — Zdaj mi pa povej, katero delo te najbolj veseli?“

Andrejec ni pomišljal dolgo. Ozrl se je gospe v dobrotni obraz in odgovoril pogumno:

„Pastir bom. Na planini bom pri stricu Gregu pastir. Tako lepo in veselo je tam gori...“

„Kakor te veseli, Andrejec,“ je rekla gospa Amalija. „Ni hujšega na svetu kakor prisiljen stan. Nesrečen je človek vse življenje. Kakor te veseli, Andrejec, tako bodi!“

In vesel je bil Andrejec, da je šlo vse tako po sreči in da ni bil kregan. Ves dan je preživel pri gospe Amaliji. Praviti ji je moral o svojem življenju v tujini in o dolgem popotovanju v domači kraj. Gospa in Nežica sta ga poslušali zvesto. Potem pa je pripovedovala Nežica o mestu in o lepih šolah. Rada se je učila Nežica in je imela veliko veselje do knjig. Zato pa je bila najboljša učenka na vsej šoli.

„Ko postanem velika, bom učiteljica,“ je sklenila svoje pripovedovanje.

Popoldne pa sta preživela Andrejec in Nežica na lepem vrtu. Na klopici sta sedela in se pomenkovala. Saj sta se pa tudi imela dosti pogovoriti. Bratec je pravil o lepih planinah in o radostnem življenju tam gori. Sam sebi se zdi kakor kralj, je dejal. Visoko na skali sedi in gleda dol v dolino, kjer se mučijo ljudje za kosček kruha. Krog njega pa se smeje samo solnce; nebo je tako blizu, da bi se ga skoro dotikal s prstom. Veselo beketajo jagnjeta in se zgrinjajo okrog njega. Gorski potoček šumi in pada čez visoki slap. Kroginkrog pa stoje visoke gore, in njihovi, s snegom pokriti vrhovi se dvigajo visoko nad oblake. Tako krasno je tam, da se mu mora smejati srce v veliki radosti. Zato pa tudi prepeva, da odmeva daleč od visokih tal.

Tako je pripovedoval Andrejec. Lice mu je kar žarelo od same sreče. In ker je bil bratec vesel, je bila vesela tudi sestra. Kramljala sta in kramljala, in čas je potekel hitro. Proti večeru se je poslovil Andrejec in obljubil, da pride kmalu spet s planine. Potem pa je odšel.

Gospa Amalija in Nežica sta gledali za njim. Davno je že izginil Andrejec tam za skalovjem. Le njegovo veselo pesem je bilo še čuti. Prihajala je visoko s skalovja in je bila podobna pesmi ptice, ki se je vrnila

po dolgi zimi v svoj dragi rodni kraj. Na zeleni veji sedi ptica in žgoli, da človeku srce kar drhti v veliki radosti.

„Oj, srečen je zdaj Andrejec,“ je dejala gospa Amalija Nežici. „Tam v tujini bi gotovo ne prepeval tako. Pač bi bil postal tam gospod; toda kdo ve, če bi bil tudi srečen in zadovoljen? Zdaj bo prebil vse svoje življenje na planini, siromašen in samotni. A zadovoljen bo in srečen bolj kot bogatin, ki sedi na kupih zlata. Preprosto, čisto in zadovoljno srce je več vredno kakor vsa bogastva tujega, mrzlega sveta. Blagor zdaj Andrejcu!“

Prikimala je mala Nežica, dasi ni dosti razumela, kar ji je rekla gospa. Tudi njeno srce je bilo polno sreče, ko je slišala veselo petje bratca Andrejca. Tudi Andrejec ni zdaj več zapuščen; našel je strica Grega, in stric ga bo branil in varoval. Siroti sta bila nekoč; a zdaj sta srečna oba, ker sta našla dve blagi srci, ki ju ne zapustita nikdar.

Tako je mislila mala Nežica, ko je poslušala Andrejčevo veselo petje. Solnce se je bližalo zatonu, ko je utihnila pesem. Le enkrat se je še oglasil vrisk visoko s skalovja; bil je poln srčnega veselja in se je izgubil v temnih prepadih belih snežnikov. Potem pa je bilo vse tiho...

Gospa in Nežica sta vstali potem in odšli čez lepo polje na izprehod. Veseli sta bili obe in sta se pogovarjali in smejali...

XV.

Stric Jožef, stari vojak, je imel navado, da je posedal popoldne na domačem vrtu. Zvest tovariš mu je bil vsekdar Turnov Jožek. Sedel je pri stricu vse popoldne in poslušal njegove povesti o krvavih vojskah in o tujih zemljah. Radoveden je bil Jožek in vedno je hrepenel, da bi šel daleč v tuje dežele in videl vse tisto, o čemer je pripovedoval stric Jožef. Zato pa je tudi pregovoril očeta in mater, da ga dasta v mestno šolo. Zadovoljna sta bila naposled oče in mati in sta sklenila, da ga peljeta jeseni v mesto.

Neločljiva tovariša sta bila zdaj stric Jožef in mali Jožek. Pod široko hruško sta posedala popoldne. Stric Jožef je pripovedoval, Jožek pa poslušal. A nista bila dolgo sama. Prišel je mimo vaški paglavec; slišal je, da pripoveduje stric Jožef lepo povest, in tudi on je prisedel. Prišel je drugi in tretji — in tako se jih je nabrala cela kopica. Stric Jožef, stari vojak, pa je bil zelo zadovoljen, če je imel mnogo poslušalcev.

Tudi danes se jih je nabrala cela kopa. Zadovoljno se je pogladil stric Jožef po dolgih brkih in po gosti, kakor sneg beli bradi. Pogledal je po deci; za trenutek se je zamislil, pa je izpregovoril:

„Danes vam ne bom popisoval krvave bitke, tudi vam ne bom pravil o daljnih krajih. Povedal vam pa bom lepo povest, katere dogodke sem videl na lastne oči. Lepa je ta povest — Bog daj, da se vam vtisne globoko v srce!“

Spet je prenehal stric Jožef in se odkašljal. Radovedno ga je gledala deca in je komaj čakala, da prične stric. Jožek je že odprl usta, da bi malo izpodbudil starega vojaka. A že je pričel stric Jožef.

„Visoko tam gori v skalovju Razora in Prisojnika se širi skrivnostni gaj. Nihče še ni stopil tja, ker nobena cesta in nobena stezica ne pelje v

tisti gaj. Pravijo, da cveto tam gori najlepše planinske rože in pojejo ptiči, ki imajo popolnoma zlate peruti. Sredi tistega gaja pa stoji srebrn gradič. Ravni in visoki stolpiči se dvigajo proti nebu in se lesketajo v svetlih solnčnih žarkih. V srebrnem gradiču pa je vse polno sob, ki so iz čistega zlata. Mize, omare, stoli, stene — sploh vse v gradu se svetí v rumenem zlatu. V tistem gradu stanuje starček. Dolgi, beli lasje mu padajo po ramenih, a srebrna brada mu sega do pasa. Lep in častitljiv je ta starček. Služi mu angel, katerega je Bog poslal naravnost iz nebes, da pomaga starčku. V veliki dvorani leži na dolgi mizi debela, zlata knjiga. V tisti knjigi so zapisane vse sirote, ki živijo brez staršev žalostno življenje po svetu. Angel plava ves dan nad širno zemljo in gleda, kakšna dela delajo sirote. Zvečer se pa vrača v srebrni grad in pripoveduje starčku vse, kar je videl. Starček pa piše v zlato knjigo dobra in slaba dela. Kadar je vsa stran popisana in polna dobrih del, in je stran slabih del prazna, izbriše starček ubogo siroto iz knjige. In takrat se zgodi, da postane sirota srečna. Blag dobrotnik stopi k njej in jo vzame k sebi. Skrbi zanjo in jo varuje in čuva. Sirota pa je srečna zdaj in pozabi vse bridke in težke ure, ki jih je doživela kdaj, ko je bila še sama in zapuščena na svetu.

Zgodilo se je, da sta živela v našem kraju bratec in sestra. Umrl jima je dobri oče, a čez nekaj let tudi zlata mamica. Uboga sta bila zdaj in nista imela nikogar na vsem širokem svetu, razen strica, ki je bil sam siromak. A bila sta pridna in bogaboječa. Niti enega slabega dela nista storila. Ni čudno torej, da je bila stran v zlati knjigi kmalu polna. Izbrisal je neki večer starček deklico iz knjige. Stopila je k njej bogata in imenitna gospa in jo vzela k sebi kot hčerko.

Tako je dosegla sestra svojo srečo. Bratec pa je šel v daljni svet, misleč, da najde tam svojo srečo. A zaman jo je iskal. Hudo mu je bilo v tujini; zato se je obrnil in povrnil se je po dolgih dneh v domovino. Našel je skrivno pot v prelepi gaj med Razorom in Prisojnikom. K častitljivemu starčku je stopil in ga vprašal: „Kako dolgo še, da me izbrišeš iz zlate knjige?“

Starček mu pokaže njegovo stran in odgovori: „Glej, samo še eno dobro delo manjka. Pojdi in stori še tisto dobro delo.“

Deček odide iz srebrnega grada in se razjoče na zeleni planini. Sam je na širokem svetu, siromašen in raztrgan. Preslabotne so mu roke, da bi storile komu dobro . . . In deček sedi na planini, in solze še mu svetijo na bledih licih.

Z višine pa ga gleda angel, starčkov služabnik. Zasmili se mu ubogi deček. Zato poleti v srebrni grad k častitljivemu starčku, pa mu pravi: „Izbriši revnega dečka iz knjige! Pač mu še manjka eno dobro delo. A glej, častitljivi starček! Koliko je moral pretrpeti ubogi dečko na svetu, a ni mrmral in se pritoževal. Ali ni to tudi dobro delo, o častitljivi starček?“

Za trenutek pomisli starček, potem pa pravi: „Resnico govoriš, zlati angel.“ — Odpre dečkovo stran in ga izbriše iz zlate knjige.

Se vedno se joče deček na planini. Noč je že legla na tihe gore, in mesec sije že na mirne planine. Takrat pa pride star planinski pastir. Zasmili se mu deček in na svojih rokah ga ponese v kočo. Kakor oče ga ljubi in varuje in čuva. In odtakrat ni bil deček več sirota; kajti v starem pastirju je našel zaščitnika, našel je — očeta.

„Končana je ta povest,“ je sklenil stric Jožef. „Bratca in sestrico gotovo vsi poznate, saj sta iz naše vasi.“

„Kovačeva dva sta,“ so vzkliknili vsi.

„Da, Kovačeva dva sta,“ je pritrdil stric Jožef. „Veste, zato sem vam povedal to povest, da si jo zapišete globoko v srce. Dosti sirot boste videli v svojem življenju, a ne zaničujte jih! Ljubite jih in jim delajte dobro! Kajti reve so in imajo vkljub svoji siromašni obleki zlato srce. Hvaležni vam bodo za vsako najmanjše dobro delo in trudili se bodo, da vam povrnejo stokrat tisto dobro delo. Zato jih nikar ne prezirajte, ampak jih ljubite kot svoje bratce in sestrice.“

Stric Jožef je utihnil. Deca je molčala dolgo in premišljevala stričeve besede. Globoko v srce so ji šli zlati nauki in gotovo jih ne bo pozabila nikdar v svojem življenju. Saj zlati nauki so kakor seme, ki pade spomladi v zemljo. Zbudi se solnce; seme prične kliti, in iz kali se dvigne lepa roža. Lepo cvete roža, in vsako oko je radostno, ko jo zagleda ...

* * *

Davno so že pokopali strica Jožefa, starega vojaka. Leta bežijo kakor veter nad zeleno planino. Pokopali so tudi blago gospo Amalijo kraj dragega, gorko objokovanega sina. Vsa dolina je žalovala za njo, posebno reveži in sirote. Kdo bo skrbel zdaj zanje, ko je odšla zlata gospa? — A zapustila jim je gospa Amalija zvesto naslednico — Nežico.

Nežica je postala učiteljica v domači vasi. Ljubili so jo otroci in kar prestati niso mogli brez nje. V lepi hišici so jo obiskovali v prostem času, in gospodična učiteljica je bila tako prijazna z njimi! Sama je stanovala tam s staro gospodinjo. Pravili so, da je silno bogata, ker je podedovala za gospo vse. A Nežica ni obdržala zase vsega. Delila je z reveži, ki so jo častili kakor angela, ki je prišel na zemljo, da jih osreči.

Le svojih dveh blagih mamc ni mogla pozabiti. Lep spomenik se je dvigal kmalu na grobu gospe Amalije kakor tudi na tihih gomilah očeta in mamice. Kakor davno, davno v mladih letih, tako je tudi zdaj Nežica povijala v jutranjih urah šopke. Nosila jih je na pokopališče in okrasila z njimi drage grobove. Dolgo je klečala tam in molila.

Ob nedeljah pa je prišel včasih s planine Andrejec. Pogovarjala sta se z Nežico o nekdanjih in bodočih časih. Vzrastel je bil Andrejec v krepkega moža, da ga je bilo veselje pogledati. Po stricu Tonetu je podedoval malo domačijo. A ni je upravljal sam. Prepustil je to Črnetovemu Jožetu in njegovi materi. Kajti že davno je umrl gospodar Črne, kmalu potem, ko so mu prodali domačijo, ki jo je napravil tako lahkomišno. Smilila sta se Andrejcu Jože in njegova mati, pa jima je prepustil stričevo

domačijo. Samo zase in za strica Grega si je izgovoril vežno sobico, kjer sta stanovala skupaj v mrzli zimi.

Zaman je ponujala Nežica bratu denar, da si kupi polja in živine. Trdovratno je zmajeval Andrejec z glavo, pa ji je odgovarjal:

„Pusti tisto, Nežica, pusti tisto! Veš, jaz nimam veselja in daru za kmeta. Pastir ostanem do smrti. Tako mi vелеva srce, in pri tem sem srečen in zadovoljen. In kaj hočem še drugega?“

Naposled je izprevidela tudi Nežica, da ima Andrejec prav. Ni mu več prigovarjala; samo to ga je še prosila, naj se preseli stari stric Grega v njeno hišico. Po dolgem trudu se je posrečilo Nežici, da je pregovorila starega planinskega pastirja. In preselil se je Grega na širni pašnik, in Nežica mu je stregla ljubeznivo.

V dolgočasnih zimah, ki jih je moral Andrejec preživeti v dolini, ni mogel biti brez strica. Zato se je preselil tudi on k Nežici. Živel so lepo in prijetno življenje. V čisti radosti so jim tekli dnevi, in hitro je minila zima. Pa je odšel Andrejec spet na planino, a stari Grega je ostal sam z Nežico doma v dolini.

Postaral se je stric Grega. Blizu devetdeset jih je že imel na hrbtu. Težko je že hodil. A vendar je odšel včasih malo povasovat po hišah. K peči se je vsedel in vlekel iz svoje pipe. Smehljaj se je vedno zadovoljno in veselo.

„Dobro se vam godi, Grega,“ so mu govorili ljudje. „Živite kakor ptiček na veji.“

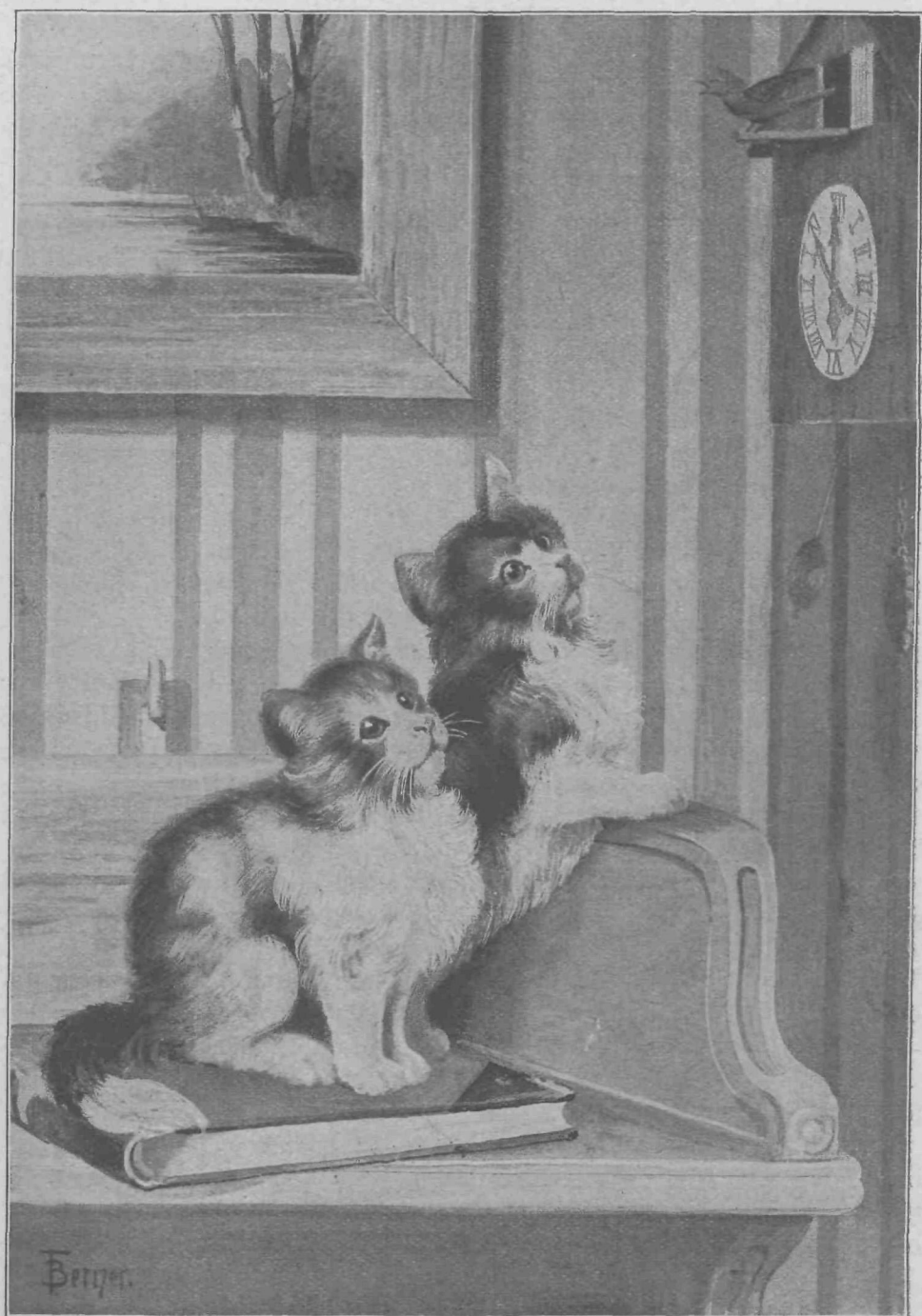
Pokimal je Grega z glavo. „Zahvaljen bodi Bog,“ je odgovoril. „Ej, nisem zaslužil, da me je nagradil tako, nisem zaslužil. Za malo ljubezni, ki sem jo imel do uboge sirote, pa tako plačilo... Nisem zaslužil, ej, nisem zaslužil...“

Včasih je pa le postal stari planinski pastir žalosten. Tedaj je bilo, ko je sedel za hišico in strmел na planine. Glej, tam gori je preživel skoro vse življenje! Krasne ure so bile tam na planini in toliko radosti in sreče! A zdaj je postal star — noge so mu opešale, pa nikoli več ne pride na svojo ljubo planino. A on tako hrepeni po njej! Poletel bi tja gor in zavriškal, kakor je davno, davno... A strte so mu peruti, da se ne more dvigniti več, in nikoli več ne pride na svojo ljubo planino!

Zasolzele so se starčkove oči. Pa takrat je že prihitela Nežica iz hiše. Oklenila se je krog njegovega vratu, in ker je videla, da je žalosten, mu je govorila samo vesele stvari. Tolažiti ga je hotela in razveseliti.

Pogledal je starček v njen smejoči obraz. Izginila je potem vsa žalost iz njegovega srca in prišla je radost in se mu je smehljala tako lepo. In kmalu se je smehljaj tudi sivi planinski pastir, kakor se je smehljaj vedno od jutra do mraka v svoji lepi, prijetni starosti...

Kako se motita! Ta ptička ni živa! •